

Hangodi László

A Tapolcai járás Eger-völgyi nemzetőrei 1848-ban

Kapolcs, Monostorapáti, Petend, Pula, Taliándörögd és Vigánt
nemzetőrcsapatai a szabadságharcban

*„Acél dárdát csináltak magamnak,
Szép címerét rá vágatom honomnak,
Rózsafából készítetem a nyelét,
Szeretőmnek rámetszem a nevét.”*

(Hósdal, 1848)

HANGODI LÁSZLÓ ÍRÁSA A TAPOLCAI JÁRÁS EGER-VÖLGYI NEMZETŐREIRŐL

Az akkor Zala vármegyéhez tartozó Eger-patak völgyében, a korabeli nevén „budai országút” mentén fekvő helységekbe feltehetően már igen korán eljutott a hír az 1848. március 15-ei pest-budai illetve pozsonyi forradalmi eseményekről. Március 19-re Zala vármegye lakosságának többsége már értesült arról, hogy mi történt e napon a fővárosban és az országgyűlésen. Vármegye szerte nagy volt a lelkesedés, több helyen ünnepek megrendezésére került sor.

A pozsonyi utolsó rendi országgyűlésen folyó intenzív jogalkotás eredményeként április elejére készen álltak az „áprilisi törvények”. Megtörtént a feudalizmus maradványainak felszámolása és a polgári Magyarország alapjainak lerakása. Az új törvényeket április 11-én szentesítette V. Ferdinánd.

A forradalom és szabadságharc Eger-völgyi krónikájának első eseményei is az „áprilisi törvényekkel” függtek össze. A Zalaegerszeg székhellyel működő megyei állandó bizottmány két tisztviselőjét, Dallos Györgyöt és Mórocz Dánielt küldte ki a Tapolca-vidéki falvakba, mint törvénytárgyalókat, hogy az erre a célra összehívott falugyűléseken az említett törvényeket a néppel ismertessék és azokat elmagyarázzák. Így jutott el az egyébként járásbeli két megyei tisztviselő az Eger-völgyi településekre.

Április 25-én Tuboly Mihály vármegyei főjegyző leiratot intézett a tapolcai járáshoz, amelyben az egyes falvak nem nemesi származású lakóit is meghívta a zalaegerszegi népképviselői gyűlésre, az „áprilisi törvények” ünnepélyes kihirdetésére. Ily módon a május 8-án megtartott gyűlésre a hat Eger-völgyi falu képviselői is meghívást kaptak.

A törvénykönyv XXII. cikkelye foglalkozott a nemzetőrség létrehozásának kérdésével. 1848. március 15-ét követően országszerte megindult a nemzetőrség

spontán szerveződése a helyi közbiztonság fenntartása érdekében. Mivel a belépést kezdetben nem kötötték vagyoni előfeltételhez, széles tömegek jelentkeztek szolgálattételre. Április végére országos viszonylatban a számuk elérte a 70 000 főt, de csak mintegy negyed-részükhöz rendelkezett lőfegyverrel. Az 1848/XXII. törvények után leszűkítette azoknak a számát, akik nemzetőrök lehetnek. Ez meghatározott vagyont vagy évi jövedelmet, büntetlen előéletet és 20-50 év közötti életkort írt elő. Azok a férfiak, akikre viszont álltak ezen előfeltételek, nos, nekik kötelezővé vált a nemzetőr egységek kötelékében teljesített fegyveres szolgálat.

A törvényhatóságokként összeírt nemzetőrökből gyalogos zászlóaljokat és lovasosztályokat szerveztek. A megfelelő számú lőfegyver előteremtése mindvégig komoly gondokat okozott az Országos Nemzetőri Haditanácsnak (ONH). A nemzetőrök többsége kiegyensúlyozott kaszákkal, dárdákkal, fokosokkal stb. lett felfegyverezve. A létszámában jelentős erőt képviselő, de hiányos felszereltségű - ebből következően gyenge harcértékű - nemzetőrséget a Batthyány-kormány elsősorban belső karhatalmi funkciók ellátására szánta. Az a katonapolitikai helyzet alakulásának lett a következménye, hogy nemzetőr csapatokat kizárólag lakóhelyeikről, járási zászlóaljakba vonták össze és 4-6 heti váltásokban táborigazságra vezényelték őket, ahol a reguláris katonasággal vállalva vettek részt az egyes hadszínterek harciban.

A szerveződő nemzetőrzászlóaljak élére nádori jóváhagyással „nemzetőri őrnagyok” kerültek kinevezésre, míg a főtisztiket, az őrmestereket és a tizedeseket a legénység saját sorából választotta.

Zala vármegyében már április első felében megkezdődött a nemzetőrség felállítása, még ha kezdetben kissé rendezetlenül is. Nagy lelkesedéssel folytak a szervezőmunkálatok, az alaki és fegyveres kiképzés, bár a többség csak saját ruházattal és saját fegyverzetel rendelkezett. 1848 májusának végére a megyének már három zászlóalj nemzetőr gyalogsága volt. Zalaiban a nemzetőrség országos viszonylatban is a legelsőik között szerveződött meg. A nemzetőrségi törvény

végrehajtása és a nemzetőri szolgálatra kötelezettek összeírása a megyei állandó bizottmány rendeletei alapján május végére megtörtént.¹ A kiküldött összeírók az előrenyomatott „Összeírása a Zala megyei nemzeti őrseregnek” című formanyomtatványokat használták. Ezeknek az egymás utáni rovatai az egyes nemzetőrök sorszámát („folyószám”), nemzetőri rendfokozatát („eddigi tisztsége”), nevét, házszámát, foglalkozását („polgári állása”), jogállását (nemes, polgár) tartalmazták. Az „észrevételek” című rovatba került bejegyzésre, ha valaki önkéntesnek jelentkezett, ha idősebb volt már, de mégis be akart állni nemzetőrnek, illetve ha valakinek egészségügyi problémája volt („hibás kezű”, „hibás lábú”, „siket” stb.), valamint ha már korábban összeütközésbe került a törvénnyel („tolvajsgégt büntetve volt”, „lopós” stb.).

Akiknek a törvényi rendelkezések ellenére sem fűlt a foga a haza fegyveres szolgálatához, azok különféle kitálatott egészségügyi indokokkal igyekeztek kibújni a terhesnek érzett nemzetőrködés alól. Erről tanúskodnak dr. Takács János naplóbejegyzései, aki mint Zala vármegye másod-főorvosa ezidőtájt Tapolca vidékén praktizált és többek között ő végezte a besorozott újoncok egészségügyi vizsgálatát. Bár az Eger-völgyiek között nem talált szimulánsokat, de imitt-amott elejtett egy megjegyzést naplójában, hogy XY...lábfájós, főszédülésről panaszolkodik, de nem tudni, való-é?”, illetve „gyomorgörcsben szenved, de ezt én nem láthatom”, stb. A fegyveres szolgálatra valóban alkalmatlannak a lúdtalpasok, nagyothallók, sérvesek és „vérköpők” (tüdőbajosok) voltak.

1848 május végéig az Eger-völgyi falvakat is végigjárta és a nemzetőröket összeírta a tapolcai járás hat kiküldött összeírója: Monostorapátiiban Malatinszky Ferenc, Mezriczky Péter és Kovács Márton, Kapolcson, Petenden, Pulán, Taliándörögdön és Vigánton pedig Bárány András alszolgabíró, Kisfaludy Móric és Terplán Lajos.² Az ekkoriban Tapolcán élő Malatinszky Ferenc 1837. szeptember 25-étől a Tapolcai járás főszolgabírája volt, amely tisztségben a kapolcsi Kuthy Pált váltotta fel és amely tisztséget 1844. június 10-éig viselt, amikor is a zalahalápi Bogyay Lajos lett a főszolgabíró.³

Malatinszky Ferenc Liptó vármegyei eredetű nemesi család sarjaként született 1799-ben. Sírja ma már ismeretlen helyen a tapolcai régi temetőben van. Klasszi-

cizáló és másodlagos helyen álló síremléke ma az említett temetőben, az 1945 márciusában Tapolcán lefolyt harcok 26 ismeretlen német és magyar katonai, valamint civil áldozatának tömegsírján látható. Elpusztult felirata: „... malatini Malatinszky Ferenc Zala megye... főszolgabírája a jó és gyengéd apának szeretett háládatos neje és gyermekei. Született 1799, meghalt 1859, életének 60. évében.”

Mezriczky Péter - kövágóörsi birtokos nemes - ekkor már mint a tapolcai járási nemzetőr zászlóalj 5. gyalogosszázadának tagja jelent meg, kiküldött összeíróként.⁴ Kovács Márton polgári foglalkozását tekintve Tapolca mezőváros gyógyszerésze és a tapolcai gyógyszertár tulajdonosa volt, de a kérdéses időpontban a tapolcai járási nemzetőrszászlóalj 8. (tapolcai) gyalogosszázadának főhadnagyaként teljesített fegyveres szolgálatot, mint Nagy József nemzetőr százados századparancsnok helyettese.⁵

Bárány András a tapolcai járás főszolgabírójának Vargha Lajosnak az egyik alszolgabírája volt, amely tisztséget már másodízben, 1847. június 14. óta töltötte be.⁶ A sümegi Kisfaludy Móric, mint tapasztalt katona, ekkor már a járási nemzetőrszászlóalj 13. (sümegi) századának első kapitányaként szolgált.⁷

Kisfaludy Móric 1814-ben született a Győr vármegyei Gyömöre községben. Ifjú korában Bécsben szolgált mint nemesi testőr, majd 1831-től kezdve tíz éven át a 9. (Miklós orosz cár) huszárezred tiszteje volt, ahonnan mint főhadnagy szerelt le. 1848 november végétől, mint honvéd őrnagy, az 56. (keszthelyi) honvédszászlóalj parancsnoka vett részt a szabadságharcban. 1849 májusától már alezredesként dandárparancsnok lett a II. hadtestben, és megkapta a 2. osztályú katonai érdemjelet. Júliustól Kossuth szárnysegédjeként szolgált. A szabadságharc bukása után a császári hadbíróóság 16 évi várfogságra ítélte, de már 1850-ben kiszabadult. 1893-ban hunyt el Sümegen. A város temetőjében látható síremléke az egyik legszebb megyebeli 1848/49-es emlékhely.⁸

Az 1811-es születésű Terplán Lajos - az egyik legmódosabb tapolcai polgár - ezidőtájt megyei esküdtként tevékenykedett és ekkor már köztivézként ő is tagja volt a járási 8. (tapolcai) nemzetőrszászadnak.

Az Eger-völgyi falvak közül a petendi és pulai nemzetőröket a járási zászlóalj 8. (tapolcai) századába osztották be.⁹ E csapattest tisztikarához tartozott még a

már említett Nagy József kapitányon és Kovács Márton főhadnagyon kívül Bertalan Lajos, majd később Horváth János nemzetőr hadnagy. Mindketten fiatal tapolcai ügyvédek voltak.

A század altiszti karát három őrmester és egy zászlótartó alkotta. Bogdán Lajos tapolcai ügyvéden és Redl József ugyancsak tapolcai kereskedőn kívül a 29 éves pulai jegyzőt, Hász Lipótot választotta őrmesterré a legénységi állomány. A csapat zászlótartója Kaszás István tapolcai molnár lett.

A század tizedesei összesen tizenheten voltak, a tapolcai Egri Antal, Fejér Imre, Huppán Lőrinc (önkéntes), Kovács Antal, Mayer Albert (önkéntes), Nagy Flóri (sic!), Nagy József, Német Pál, Sipos János, Töreky Ferenc és Vadona Ferenc mellett tizedessé választották még a 39 éves petendi Szabó Györgyöt és a 32 éves Tál Mihályt, valamint a 26 éves pulai Jáger Józsefet, a 30 éves Kugler Jánost, a 41 éves Leitold Györgyöt és a 37 éves Poór Ferencet.

Petend község 28, többségében fiatal nemzetőrt állított ki. Soraikban két értelmiségi - a 38 éves Mészáros Antal jegyző és a 24 éves Oszvald Péter r. k. segédlelkész - és egy iparos, a 26 éves Seller Károly molnár szolgált. A többiek töredékteleken gazdálkodó földművescsaládok tagjai voltak. Az osztagban mindössze egy nemesi származású személy volt, az altiszti karnál már említett Szabó György nemzetőr tizedes.

Pulán már 1848. május 26-án elkészült a nemzetőrök nyilvántartásba vétele, akik szám szerint negyvenegyen voltak. Hász őrmesteren kívül - aki a falu jegyzői tisztsége mellett az elemi iskolai tanítói állását is betöltötte -, valamint a négy tizedes mellett a helyi nemzetőrök 2/4 telken élő gazdák voltak. A csapat tagja volt az ekkor már nem túlságosan fiatal, 1800-as születésű Loskai János ispán, a falu 36 éves bírása, öreg Jáger János és az ugyancsak 36 éves Kobern Ferenc vadász. A két falu nemzetőrei között nem volt egészségügyi probléma miatt szolgálatképtelen egység.

A további Eger-völgyi falvak a járási zászlóalj 9. nemzetőrszázadát alkották. Ennek parancsnoka a taliándörögdi Vigyázó Ferenc nemzetőr kapitány volt, aki később a tapolcai járási nemzetőrszázalaj parancsnoka lett. A teljes egészében Eger-völgyi legénységű 9. század őrmesterei a 40 éves kapolcsi nemes, Bangó János és a 35 éves taliándörögdi Németh Mihály voltak. A század tizedesei Kapolcsról: Csökör Já-

nos (44 éves nemes), Gáspár Péter (41 éves nemes), Hegyi János (34 éves), Mohos János (34 éves nemes), Nyusal János (42 éves), Varga Sándor (29 éves). Taliándörögdről: Gazdag János (38 éves), Grali Pál (40 éves), Inkler István (40 éves), Rádli János (24 éves tanító) és Vigántról a 37 éves Poór Ferenc.

Kapolcs nemzetőrségének személyi állománya összesen 99 főt számlált. Közöttük feltűnően magas a nemesi származású nemzetőrök száma, akik 46-an voltak. Közülük mindenképpen megérdemel néhány méltató szót Kuthy Pál földbirtokos, táblabíró, aki 1795-ös születésű lévén már az 53. évét taposta. Minden bizonnyal önként jelentkezett nemzetőri szolgálatra, hiszen a besorozás felső korhatára 50 év volt. A kapolcsi nemzetőrök korabeli lajstromában az „Észrevételek” című rovatban neve mellett az „idősülő” bejegyzés olvasható. Korábban a reformkor idején fontos megyei tisztséget viselt. 1834. szeptember 22-étől 1837. szeptember 25-éig a tapolcai járás főszolgabírója volt.

Monostorapáti nemzetőrt névjegyzéke valamilyen okból kifolyólag kissé hevenyészett módon készült és az elsietség benyomását keli. Ennek az egyetlen falunak az esetében elmaradt az egyes nemzetőrök életkorának a feltüntetése és az sem derül ki, hogy voltak-e a soraikban rendfokozattal bíró személyek. A község 129 nemzetőrt állított ki, amely létszám a legmagasabb volt a századhoz tartozó községi osztagok között.

Taliándörögdon összesen 65 férfit osztottak be a 9. nemzetőrszázadba. Közülük négy fő volt nemesi származású, a többiek jobbára töredékteleken gazdálkodó földművesek. A nemzetőr tizedessé választott Rádli Mihály tanító mellett szintén tagja volt az egységnek a falu másik tanítója, a 22 éves Bucsi Mihály is. Ugyanígy közcitként szolgált a 30 éves ispán, Mikoleczki György.

A vigánti Poór Ferenc nemzetőr tizedessel együtt Vigánt község 13 nemzetőrt adott az összeírások alkalmával. Poór tizedes akkoriban a falujegyzői tisztségét látta el. A földművelésből élő vigántiak között volt még egy iparos, nevezetesen a 33 éves bognár Poór István.

A négy falu nemzetőrei között sem akadtak egészségügyileg fegyveres szolgálatátételre alkalmatlan személyek.

Az Eger-völgyi falvak nemzetőrségét ezt követően rövidesen mozgósították és a járási zászlóalj kötelékében tábori szolgálatra vezényelték, a Mura-menti magyar-horvát határszakaszra. A csapattest 1848. július 6-án tudta meg Csány László kormánybiztos táborba indulási utasítását. Előtte azonban az indulni készülő első váltás fegyveresei megkapták a nemzetőri hadi ruházatukat. Mivel Zala vármegye nem tudta előteremteni az anyagi fedezetét az ONH által előírt költséges nemzetőri egyenruhának - tollforgós, címeres fekete csákó, feketevel zsinórozott búzavirágkék atilla, vörös zsinórozású szürke nadrág és világosszürke köpeny - a megye kivonuló nemzetőrei egyszerűbb tábori ruhát kaptak. Ezen belül külön típust képviselt a tapolcai járás egyenruhája. A tábori zubbony - korabeli nevén a foszlány - és a nadrág fehérítetlen vászonzól készült, amihez fekete bőrellenzővel ellátott zöld posztósapka tartozott. Utóbbit piros-fehér zsinórzat és sapkarózsa díszítette, a rózsában piros mezőben a fehér „NO” (nemzetőr) felirattal. A murai őrszolgálat idején gyakran tűztek ki hadiékítményként cserfalevelet a sapkarózására. A fegyverzetrel viszont bajok voltak. Részint hiányos, részint pedig elavult fegyverekkel szelkeztek fel az elvonuló századok.

A járás nemzetőreit a csapatösszevonási helyen, Tapolcán sorakoztatták fel 1848. július 7-én és Vargha Lajos főszolgabíró vezetésével gyalogmenetben indultak - a Tapolca-Keszthely-Kiskomárom-Nagykanizsa útvonalon - a horvát határszélre. Nagykanizsán a folyamatosan beérkező csapatok felett Csány László kormánybiztos és Franz Ottinger vezérőrnagy tartott szemlét, ahol Csány lelkesítő szónoklatot mondott, majd a nemzetőrök esküt tettek és tovább masíroztak a határra.

A Jellasics vezette haderő szeptember 11-én megindult offenziójáig a Tapolcai járás nemzetőrei a Mura folyó bal partján, Alsólendva környékén álltak őrszolgálatban. Feladatuk a túlparton állomásozó császáriak egységek szemmel tartása és a folyami átkelők védelme volt. A zászlóalj egyes századait a ma Szlovéniához, illetve Horvátországhoz tartozó Hotiza, Lendvalakos és Muraszerdahely térségébe osztották el.

Csány László - a mura-drávai védővonalat óriási munkával megszervező - kormánybiztos július folyamán sorgyalogezredbeli kiképzőket, korabeli nevükön „tanítókat” irányított a Tapolcai járási nemzetőrszázl-

alhoz, hogy a katonai előképzettséggel szinte egyáltalán nem rendelkező legénységet alaki és lökiképzésben részesítsék. A zászlóaljhoz július 25-én érkezett meg egy hadnagy és 19 sorállományú veterán a 48. (Ernö főherceg) gyalogezredtől.

A hadműveleti területen levő nemzetőrök a vállalt 4 heti tábori szolgálat időtartamára zsoldot és élelemellátmányt kaptak. Ez egy hónapra 8 pengő forintot és napi 2 font, tehát valamivel több mint 1 kg kenyeret jelentett.

A zászlóaljparancsnok jelentései szerint a Tapolcai járás első váltásának nemzetőrei kezdetben meglehetősen fegyelmezetlen magatartást tanúsítottak, amivel szemben Vigyázó Ferenc, aki régi katonamester volt, ezzel szemben császári, királyi hadnagy, keményen fellépett: ... a nagyobb rendetlenséget itt el nem nézhetvén, a rendbontókat szigorúan - de mégis illendően megbüntettem, melyekért sok bátyám, öcsém, sógor és komám uraimék közt személyem iránt egy kis idegenséget tapasztaltam, azonban a jó erkölcsűek már igen sirva búcsúznak tőlem...

Augusztus első hetében megérkeztek a második váltás nemzetőrei a murai védővonalhoz. A Tapolcai járás első váltásbeli nemzetőrei hazatértek. A katonapolitikai helyzet azonban súlyosbodni látszott. Megerősítették a nappali figyelőszolgálatot és megnövelték az éjszakai járőrök létszámát. Fokozódott a kiképzés intenzitása is. ... A legszükségesebb dárdávali rohanásokat és a dobszóra való visszahúzásokat legtöbbször próbáljuk." - írta Vigyázó kapitány. Ugyanezen levelében kéri Csányt, hogy a tűzgyakorlatokhoz és a bármikor kirobbantható harcokhoz biztosítson megfelelő minőségű és mennyiségű puskalőszert.

A Tapolcai járás nemzetőreinek harmadik váltása volt felszerelőfélben, amikor szeptember 11-én Barcs és Légrád térségében megkezdődött Jellasics csapatainak támadása. Csány azonnal sürgönyt küldött Tapolcára, amelyben közölte az ellenséges támadás hírét és utasította a főszolgabíró, hogy a zászlóalj otthon tartózkodó részeit azonnal indítsa Nagykanizsa védelmére. A drávai magyar hadtest azonban visszavonulásba kezdett és a Keszthely - Tapolca - (Monostorapáti, Kapolcs - Petend - Vigánt) - Nagyvázsöny útvonalon haladt a Veszprémnél kijelölt csapatösszpontosítási körzetbe. A hadtest soraiban meneteltek az éppen szolgálatban lévő kapolcsi, monostorapáti, petendi,

pulai, taliándörögdi és vigánti nemzetőrök is. Ezalatt a Jellasics-féle csapatok a Balaton déli partvidéke mentén nyomultak Pest-Buda általános irányába.

Szeptember 23-án a tapolcai járás nemzetőreinek egy részét a horvátok ellen Kiskomárom térségébe vezényelték, míg a zászlóalj másik része ugyanekkor a balatonkenesei táborban tartózkodott.”

A szeptember 29-ei pákozdi csatában jelen volt a zászlóalj, de az ütközet forgatagától távolabb, Zámoly és Pátka községek térségében. Itt hajtottak végre kisebb hadmozdulatokat miközben rekviráló horvátokat futamítottak meg és jelentős hadizsákmányra tettek szert.”

A tapolcai járás nemzetőrei még részt vettek a hátralevő októberi hadműveletekben, majd mivel a vállalt szolgálati idejük letelt - hazatértek. Az Eger-völgyi nemzetőrök többsége számára a szabadságharc ezzel lezárult. 1848/49 fordulóján a falvak is az előrenyomuló császári erők katonai megszállása alá kerültek. A nemzetőrök, akik folytatni akarták a fegyveres harcot, azok felcsaptak honvédnek a szerveződő zászlóaljak valamelyikébe. Ők és a korábban nemzetőri szolgálatot nem teljesített falubeli bajtársaik elsősorban a 47. (zalai önkéntes) az 56. (keszthelyi) honvédzászlóaljakban illetve a 16. (Károlyi) huszárezredben lettek a szabadságharc hadseregének katonái. Ezenkívül előfordultak még Eger-völgyiek a 16. (érsekújvári), 25. (pesti), 39. (győri) és a 46. (somogyi) honvédzászlóaljakban, az 1. (Császár) huszárezredben, egyes tüzéregységeknél és vadászalulatoknál, továbbá a nem harcoló csapatok között az utászoknál és a szekérszeknél.”

A tapolcai járás nemzetőrségét még egy ízben, 1849 nyarán mozgósították és tábori szolgálatra vezényelték Tóth János nemzetőr őrnagy parancsnoksága alatt, de ez már a vesztesre álló szabadságharc végóráiban történt.”

Jegyzetek

- Novák Mihály: Zala vármegye az 1848-49. évi szabadságharcban. Zalaegerszeg, 1906. (A továbbiakban: Novák M. 1906.) 12-17. o.
- Novák M. 1906. 18. o.
- Novák M. 1906. 24. o.
- Magyarország hadtörténete I. Budapest, 1985. (A továbbiakban: MHT 1.1985.) 456. o.
- 1847/48. évi országgyűlési törvénycikkek 1848/XXII. tc. MHTI. 1985.456. o.
- A nemzetőrösről általában - Urbán Aladár: A nemzetőrség és a honvédség szervezése 1848 nyarán. Budapest, 1973.
- Novák M. 1906. 25-26. o.
- Molnár András: Zalaegerszeg nemzetőrei 1848-ban (In.: Zalai Gyűjtemény 36/1.) Zalaegerszeg, 1995. 144-147. o.
- Zala Megyei Levéltár, Zalaegerszeg (A továbbiakban: ZML) - Összeírása a Zala megyei nemzeti őrseregnek (Tapolcai járás), (A továbbiakban: Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás) In.: Újoncozási iratok, 1848. május.
- Dr. Takács János: Zala megye második főorvosának naplója 1847. szeptember 15-étől 1848. augusztus 31-éig. (In.: Tapolcai Városi Könyvtár és Múzeum, Helyismereti gyűjtemény 1848. augusztus 3. - Másolat)
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás 1848. május-június.
- Molnár András (ZML) szíves szóbeli közlése (Zalaegerszeg, 1999), illetve ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás 1848. május-június.
- Nagy Iván: Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal 8/4. (L-Ö) Reprint. Budapest, 1988. 277-278. o., valamint Tóth József (elnök, Városszépítő Egyesület, Tapolca) szóbeli közlései Tapolca, 1997.
- ZML, A Zala megyei nemzetőrszázadok felosztása, a kijelölt tisztekkel és a felosztási észrevételekkel. (A továbbiakban: Zala megyei nemzetőrszázadok, 1848.) In.: Újoncozási iratok, valamint ZML Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás 1848. május-június - Kövágóörs község.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolca mezőváros 1848. május 28.
- Molnár András (ZML) szíves szóbeli közlése Zalaegerszeg, 1999.
- ZML, Zala megyei nemzetőrszázadok 1848, valamint Nemzetőri összeírások 1848. Sümeg mezőváros.
- Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848/49. Budapest, 1983. 197-198. o.
- ZML, Zala megyei nemzetőrszázadok 1848.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolca mezőváros 1848. május 28.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Pula község.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolca mezőváros 1848. május 28.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Petend és Pula községek.
- ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Petend község

Somos Béla

Csönd

Mindenki elmegy. Csak a csönd
marad. A tétovaságé.

Az ide-oda
ütődő szavak. A kékfoltos
ég-

A pokol tornáca ilyen.
Nincsenek találkozások.

Nem éget tűz.
Nem fojt folyó.

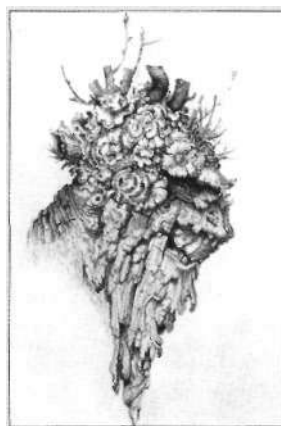
Ha kiáltok nem kiáltok.

Nem csördül meg...

Nem csördül meg a telefon.
Nem kopognak. Nem hívnak.
A postás elmegy a ház előtt.
A csönd már-már megríkat.

Néha kacagni kellene:
mekkora a magányom!
De járok-kelek. Elvagyok.
S könnyek nélkül megállom.

Mert előiskola ez is.
Tréning a nagyobb csöndre.
Furcsa volna, ha odaát
valaki rámcsörögne.

- * ZML, A tapolcai járás falvainak országgyűlési választói névsora 1848. június. (A továbbiakban Választók 1848, Tapolcai járás) Petend község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Pula község, továbbá Választók 1848, Tapolcai járás: Pula község.
- * ZML, Zala megyei nemzetőrszázadok 1848.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Kapolcs, Taliándörögd és Vigánt községek.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Kapolcs község.
- * Molnár András (ZML) szíves szóbeli közlése Zalaegerszeg, 1999.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Monostorapáti község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Taliándörögd község, továbbá Választók 1848, Tapolcai járás: Taliándörögd község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Vigánt község.
- * ZML, Nemzetőri összeírások 1848, Tapolcai járás: Kapolcs, Monostorapáti, Taliándörögd és Vigánt községek.
- * Novák M. 1906. 38. o.
- * Barczy Zoltán, Somogyi Győző: A szabadságharc hadserege. Budapest, 1986. 62-66. o.
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848/49.) 1848. VI. 17.
- * Barczy Zoltán, Somogyi Győző i.m.: 77. o.
- * Novák M. 1906. 43. o.
- * Novák M. 1906. 38. o.
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai: „Zala megye nemzetőségének állomási helye”. (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848-49.) 1848. július.
- * Magyar Országos Levéltár, Budapest (A továbbiakban MOL), H 103/4. cs. Vigyázó Ferenc százados, zászlóaljparancsnok levele Csány Lászlóhoz (1848. augusztus 7.)
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai 1848/957. (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848-49.) 1848. június 17.
- * MOL H 103/4 cs. Vigyázó Ferenc zászlóaljparancsnok levele Csány Lászlóhoz (1848. augusztus 17.)
- * MOL H 103/4 cs. Vigyázó Ferenc napiparancsa a zászlóalj századparancsnokainak (1848. augusztus 17.)
- * MOL H 103/4 cs. Vigyázó Ferenc jelentése Csány Lászlónak (1848. augusztus 17.)
- * Lichtneckert András: Csopak és Kövesd a polgári átalakulás útján (In.: Csopak története) Veszprém, 1996. Szerkesztő: Lichtneckert András (A Veszprém Megyei Levéltár kiadványai 12.)
- * Hermann Róbert: A drávai hadtest hadműveleti naplója (In.: Zalai Gyűjtemény 36/1.) Zalaegerszeg, 1995. Szerkesztő: Molnár András 193. o.
- * A szabadságharc zalai honvédei 1848-49. (Zalai Gyűjtemény 33.) Zalaegerszeg, 1992. Szerkesztő: Molnár András 319-408. o.
- * ZML, A Zala megyei állandó bizottmány iratai (In.: Csillagh Lajos alispán iratai 1848-49.) 1849. június 6.